

УДК 336.7

Т.А. Васильєва, д-р екон. наук**Д.Л. Циганюк**, канд. екон. наук

Українська академія банківської справи, м. Суми, Україна

КРЕДИТНИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАЙБЛИЖЧІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**Т.А. Васильєва**, д-р экон. наук**Д.Л. Цыганюк**, канд. экон. наук

Украинская академия банковского дела, г. Сумы, Украина

КРЕДИТНЫЙ РЫНОК УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ И БЛИЖАЙШИЕ ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ**Tetiana Vasylieva**, Doctor of Economics**Dmytro Tsyhaniuk**, PhD in Economics

Ukrainian Academy of Banking, Sumy, Ukraine

UKRAINIAN CREDIT MARKET: CURRENT PROBLEMS AND UPCOMING PROSPECTS

Досліджено ключові особливості організації кредитного ринку з теоретичного погляду в контексті побудови його функціональної структури та відповідності сучасним політико-економічним тенденціям. Визначено основні тенденції розвитку вітчизняного кредитного ринку, зокрема, нарощування корпоративного кредитування (головною його метою повинно стати розширення експортноорієнтованого виробництва); зменшення частки валютних кредитів та загальне зниження валютних ризиків банків; підвищення активності банків у сфері інвестиційного та інноваційного кредитування. Головними проблемами розвитку кредитного ринку України на сьогодні визначено: 1) високу вартість кредитів; 2) відсутність довгострокової ресурсної бази в банках, що ускладнює розвиток довгострокового та середньострокового кредитування.

Ключові слова: кредитний ринок, банки, обсяги кредитування, проблеми кредитного ринку.

Исследованы ключевые особенности организации кредитного рынка с теоретической точки зрения в контексте построения его функциональной структуры и соответствия современным политико-экономическим тенденциям. Определены основные тенденции развития отечественного кредитного рынка, в частности, наращивание корпоративного кредитования (главной его целью должно стать расширение экспортноориентированного производства); уменьшение доли валютных кредитов и общее снижение валютных рисков банков; повышение активности банков в сфере инвестиционного и инновационного кредитования. Главными проблемами развития кредитного рынка Украины на сегодня определено: 1) высокую стоимость кредитов; 2) отсутствие долгосрочной ресурсной базы в банках, что усложняет развитие долгосрочного и среднесрочного кредитования.

Ключевые слова: кредитный рынок, банки, объемы кредитования, проблемы кредитного рынка.

The article observes the key features of the organization of the credit market from a theoretical point of view in the context of the construction of its functional structure and compliance with current political and economic trends. The main trends of development of the domestic credit market in particular were determined as following: increasing corporate lending (its main target should be the expansion of export-oriented production); reducing the share of foreign currency loans and the overall decline of currency risks of banks; increased activity of banks in the field of investment and innovative financing. Main problems of the credit market in Ukraine are now defined as: 1) very high cost of credit; 2) lack of long-term resource base of banks, that makes difficult to develop long-term and medium-term lending.

Key words: credit market, banks, lending, problems of the credit market.

Постановка проблеми. За ринкових умов господарювання суб'єкти національної економіки відчують постійну нестачу фінансових ресурсів, що обумовлюється здійсненням активної інноваційної та інвестиційної політик. На кредитному ринку безпосереднім задоволенням фінансових потреб фізичних та юридичних осіб у позиковому капіталі займається кредитна система, яка включає центральний банк, акціонерні (приватні) банки та інші кредитні установи. Варто зазначити, що функціонування цих інститутів на вітчизняному кредитному ринку пов'язане з проблемами, які стримують їх ефективний розвиток.

Кредитний ринок забезпечує акумуляцію накопичення, спрямування, а також розподіл і перерозподіл кредитного капіталу між секторами економіки, що визначає безумовну важливість його нормальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій та аналітичній літературі досить багато уваги присвячено аналізу розвитку вітчизняного кредитного ринку. Так,

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

цьому питанню присвячено праці таких учених та аналітиків, як Р. Джучі, О. Дзюблюк, Р. Кірхнер, В. Кравчук, С. Леонов, М. Мінченко, Л. Примостка, І. Рекуненко, Т. Савченко, Я. Чайковський, О. Шелест тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Втім, незважаючи на підвищену увагу до цього сегмента фінансового ринку, поточний аналіз його стану завжди має актуальність та становить цінність для складення прогнозів щодо подальшого стану розвитку вітчизняної банківської системи та економіки загалом.

Мета статті. Виявлення найбільш актуальних проблем та окреслення короткострокових перспектив розвитку сучасного кредитного ринку України.

Виклад основного матеріалу. Не секрет, що потужний кредитний ринок здатний забезпечити активне економічне зростання у всіх сферах економіки, адже, крім того, що кредитний ринок дозволяє суб'єктам підприємницької діяльності оперативно поповнювати власні обігові кошти та фінансувати інноваційні й інфраструктурні проекти, кредитний ринок також сприяє формуванню та підтримці платоспроможного попиту на продукцію, що також є запорукою економічного росту країни.

Традиційно, кредитний ринок за ознакою сегментарної належності позичальника можна поділити на ринок корпоративного кредитування та ринок роздрібного кредитування, який часто також називають ринком споживчого кредитування, оскільки саме поняття споживання характерне переважною мірою саме фізичним особам, які і є позичальниками при роздрібному кредитуванні. Розглянемо більш детально динаміку цих та інших сегментів кредитного ринку України (рис. 1).

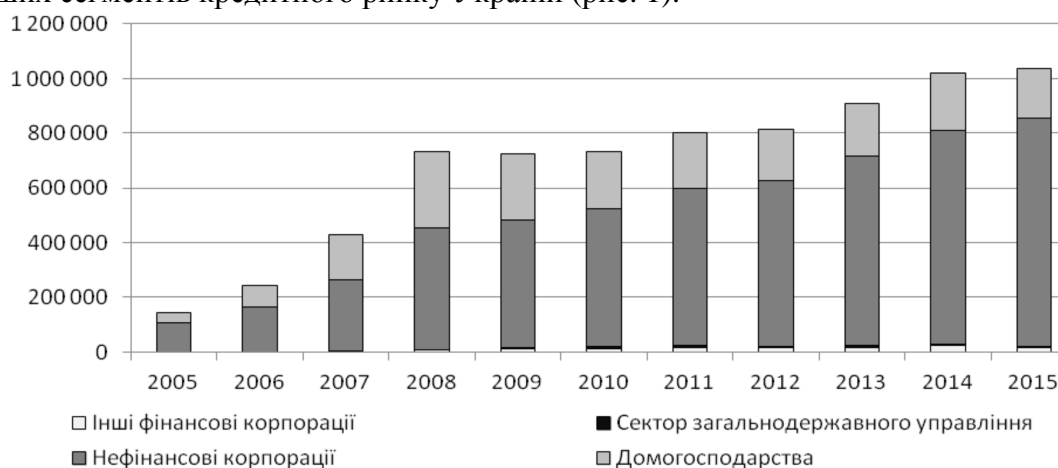

Рис. 1. Динаміка обсягів кредитування в Україні за типом позичальника, млн грн

Примітка: 2015 р. – дані на кінець листопада.

Джерело: розраховано за даними [2].

Зростання економічної ролі акціонерних банків сьогодні виявляється і в розширенні поля їх діяльності й розвиткові нових форм та типів фінансових послуг. Нині приватні та державні банки в більшості країн здатні запропонувати клієнтам до 300 видів банківських послуг. Банки по-різному стимулюють ініціативу підприємств, організацій і кооперативів у підвищенні технічного рівня виробництва, у збільшенні випуску нових високо-ефективних видів продукції, наданні різноманітних послуг населенню, виробництву товарів для населення і на експорт, але здебільшого це відбувається через кредитний механізм. Як видно з рис. 1, починаючи з 2008 р. банки розпочинають надавати перевагу корпоративному кредитуванню, залишаючи більш прибутковий бізнес зі споживчого кредитування. Так, якщо станом на кінець 2007 р. частка споживчих кредитів становила понад 38 % сукупного кредитного портфеля, то на кінець 2015 р. вона впала менш ніж до 17 %, тобто фактично частка споживчого кредитування впала в 2 рази. Водночас частка корпоративного кредитування зросла за аналогічний період з 62 до 82 %.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

На нашу думку, такі тенденції спричинені тим, що розвитку ринку кредитування заважають певні фактори, зокрема:

- відносно високий рівень банківських ризиків: валютного та кредитного – внаслідок високого рівня доларизації активів банківського сектору; операційного та регуляторного – внаслідок політичної нестабільності та мінливого нормативно-правового середовища; ліквідності – внаслідок переважання короткострокових зобов'язань у структурі ресурсної бази та збереження ризиків їх дострокових вимог, обмежених можливостей реструктуризації зовнішньої заборгованості;

- збереження великої питомої ваги неробочих активів внаслідок відкладених кредитних ризиків у процесі реструктуризації банками наявної проблемної заборгованості;

- збереження критично низького рівня довіри зовнішніх та внутрішніх інвесторів та кредиторів до вітчизняної банківської системи, що обмежує можливості банків залучати додатковий фінансовий капітал на внутрішньому та зовнішньому фінансових ринках;

- низький рівень фінансової підтримки транснаціональними банківськими групами своїх дочірніх українських банків, причиною чого є високі кредитні та валютні ризики, а також проблеми з ліквідністю в самих материнських транснаціональних групах.

Скорочення кредитування фізичних осіб та загальне подорожчання споживчих кредитів негативно вплинуло на платоспроможний попит та обсяг споживання в окремих групах товарів. Втім, для відновлення споживчого кредитування поки що немає об'єктивних передумов.

На кінець 2015 р. залишки за кредитами в національній валюті зменшилися на 14,9 % – до 462,2 млрд грн за рахунок зростання кредитів, наданих юридичним особам, на 0,1 % (з початку року зменшилися на 12,3 %) – до 382,4 млрд грн та кредитів, наданих фізичним особам, на 0,3 % (з початку року зменшилися на 25,4 %) – до 79,8 млрд грн.

Залишки за кредитами в іноземній валюті з початку року зменшилися на 19,8 % і становили 24,0 млрд дол США, у тому числі юридичних осіб зменшилися на 15,9 % – до 19,9 млрд дол США, фізичних осіб зменшилися на 34,7 % – до 4,1 млрд дол США.

При цьому слід зазначити, що пропозицію кредиту в основному забезпечували банки 1 групи, які закумулювали понад 78 % сукупного кредитного портфеля банківської системи, на 2 групу припадало 11,3 %, на 3 групу – 6,39 %, на 4 групу – 4,13 %.

Важливою передумовою відновлення кредитної активності вітчизняної банківської системи є стабілізація фінансових показників банків. Розглянемо детальніше окремі індикатори фінансової стійкості, що характеризують українські банки та ефективність їх роботи на кредитному ринку, а саме якість кредитного портфеля банків (рис. 2).

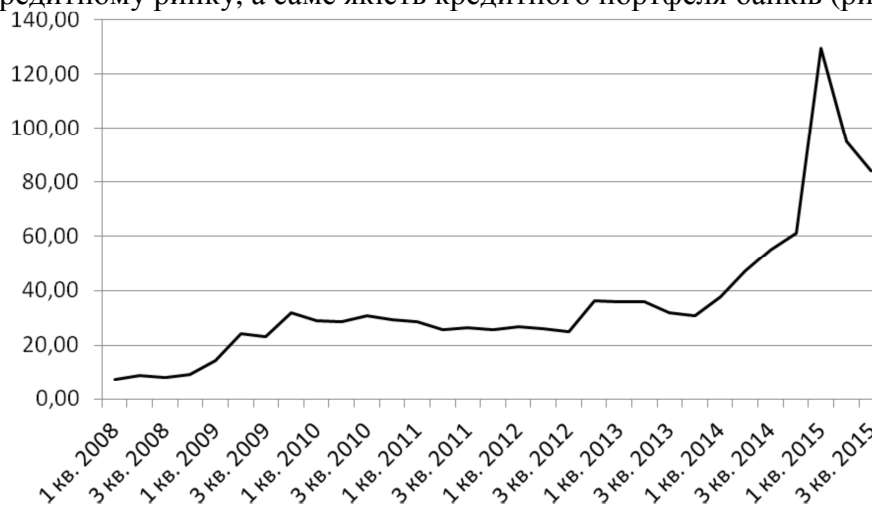

Рис. 2. Динаміка співвідношення проблемних кредитів без урахування резервів до капіталу банків, %
Джерело: побудовано за даними [2].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Як видно з рис. 2, початок 2015 р. став піком зростання обсягу проблемних кредитів у банках України щодо їхнього капіталу, це призвело до того, що НБУ продовжив політику очищення банківської системи від проблемних банків та підвищив вимоги до рівня капіталізації банків. Крім цього, Національним банком України було ініційовано проведення масштабного стрес-тестування, результатом якого стали рекомендації окремим банкам щодо докапіталізації.

Крім цього, аналіз валютної структури кредитів у банках України засвідчив, що після кризи 2008 р. банки взяли курс на зменшення частки валютних кредитів і до кінця 2013 р. вона скоротилася з 60,32 до 34,72 %. Втім, далі почалося поступове нарощування частки валютних кредитів, що частково можна пояснити девальвацією української гривні та вітчизняними особливостями бухгалтерського врахування валютних кредитів на балансі банків. На кінець III кв. 2015 р. частка валютних кредитів сягнула 54,85 %, що є негативним сигналом, враховуючи слабкість вітчизняної валюти. Водночас варто зазначити, що протягом останнього часу українськими законодавцями було зроблено певні кроки в напрямку стабілізації банківської системи, до таких кроків можна в першу чергу віднести заборону на дострокове зняття строкових депозитів, що має безперечне позитивне значення для банківської системи, оскільки саме паніка вкладників часто стає головною причиною банкрутства навіть відносно стабільних банків. Проте такий крок разом з не зовсім прозорою діяльністю Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з ліквідації проблемних банків одночасно призвів до певного відтоку вкладників з банківської системи. Такі тенденції створюють певну невизначеність щодо джерел потенційного розширення кредитної активності вітчизняних банків у найближчому майбутньому.

Висновки і пропозиції. Таким чином, підсумувавши результати загального аналізу розвитку кредитного ринку України, можемо зазначити, що ключовими перспективами його подальшого розвитку є: 1) нарощування корпоративного кредитування (головною його метою повинно стати розширення експортноорієнтованого виробництва, оскільки внутрішній платоспроможний попит на цьому етапі задоволений); 2) зменшення частки валютних кредитів та загальне зниження валютних ризиків банків (це позитивно відобразиться на загальній валютній стабільності у країні та закладе передумови для поступового зростання добробуту населення, який сильно впав внаслідок девальваційної інфляції); 3) підвищення активності банків у сфері інвестиційного та інноваційного кредитування (інтеграція українських підприємств у європейський ринок вимагає від них суттєвого переоснащення виробництва та підвищення продуктивності праці, для чого необхідні інновації та інвестиції).

Головними проблемами розвитку кредитного ринку України, на нашу думку, на сьогодні є: 1) висока вартість кредитів, яка обумовлюється в першу чергу високим темпом інфляції та політикою грошової рестрикції, що проводить Національний банк України; 2) відсутність довгострокової ресурсної бази в банках, що ускладнює розвиток інвестиційного та інноваційного кредитування, а також таких важливих сегментів кредитного ринку як іпотечне кредитування й автокредитування.

Список використаних джерел

1. Джуччі Р. Криза кредитування в Україні: факти, причини та шляхи відновлення / Р. Джуччі, Р. Кірхнер, В. Кравчук. – Берлін–Київ : Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2010. – 17 с.
2. *Грошово-кредитна та фінансова статистика* [Електронний ресурс] // Національний банк України. – Режим доступу : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65833&cat_id=44578.
3. Лаврушин О. И. Банковское дело: современная система кредитования : учебное пособие / О. И. Лаврушин, О. Н. Афанасьева, С. Л. Корниенко ; под ред. О. И. Лаврушина. – 3-е изд., доп. – М. : КНОРУС, 2007. – 264 с.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

4. *Мінченко М. Г.* Сучасні тенденції розвитку кредитно-кооперативного руху в Україні / М. Г. Мінченко // Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (17–18 квітня 2015 р.). – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 42–45.

5. *Рекуненко І. І.* Вплив конкуренції на стан кредитного ринку України / І. І. Рекуненко, Л. Є. Струк // Сучасні підходи до управління підприємством : збірник наукових праць IV Всеукраїнської науково-практичної конференції : у 2 т. Т. 2. – К. : НТУУ «КПІ» ВПІ ВПК «Політехніка», 2013. – С. 312–317.

6. *Піонтковська Я. О.* Актуальні тенденції урівноваження грошово-кредитного ринку України / Я. О. Піонтковська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (24–25 жовтня 2013 р.). – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – С. 34–36.

7. *Леонов С. В.* Проблеми і перспективи кредитного забезпечення соціально-економічного розвитку України / С. В. Леонов, С. Д. Богма // Вісник Української академії банківської справи. – 2014. – № 2. – С. 35–40.

8. *Савченко Т. Г.* Структура та інструменти грошово-кредитного ринку / Т. Г. Савченко, Я. О. Піонтковська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – Вип. 37. – С. 169–180.